

MUZEUL NAȚIONAL DE ISTORIE A ROMÂNIEI

**CERCETĂRI
ARHEOLOGICE**

XII

Editor: Dr. Crișan Mușețeanu

ISSN 0255-6812

**CERCETĂRI
ARHEOLOGICE**

XII

BUCUREȘTI
2003

Editor: Dr. Crișan Mușețeanu

Redactor șef: Dragomir Popovici

Tehnoredactare: Daniela Iacovache, Cristina Joița

Desene: Georgiana Ducman, Corina Dănilă

Foto: Marius Amarie

Coperta: Andrei Mărgărit

Colectivul de redacție:

Dr. Gheorghe Trohani

Dr. Liviu Petculescu

Dr. Anca Păunescu

CUPRINS

I. EMIL CONDURACHI

REPERE BIOGRAFICE	11
Răzvan Theodorescu - Profesorul meu	15
Zoe Petre - Pater	16
Alexandru Vulpe – Emil Condurachi – director	18
Mircea Petrescu-Dîmbovița - Academicianul Emil Condurachi la 90 ani de la naștere	20
Ion Barnea - Emil Condurachi și arheologia creștină	27
Alexandru Suceveanu - 90 de ani de la nașterea lui Emil Condurachi	29
Mihai Bărbulescu – Emil Condurachi – 90 de ani de la naștere	32
Constantin Preda - Profesorul Emil Condurachi – numismatul	34
Gavrilă Simion – Un cuvânt pentru profesorul meu	37
Mihai Irimia - Emil Condurachi Și Dobrogea	40

II. RAPOARTE DE SĂPĂTURĂ

Radu Coman, Elena Rența, Gh. Matei, Silviu Oța - Raport de cercetare arheologică pe anii 2001-2003 la Orașul de Floci (com. Giurgeni, jud. Ialomița)	45
---	----

III. ARTICOLE

Radian Romus Andreescu, Traian Popa - Sultana-Malu Roșu. Catalog selectiv	59
Radian Romus Andreescu, Pavel Mirea, Ștefan Apope - Cultura Gumelnița în vestul Munteniei. Așezarea de la Vitănești, jud. Teleorman	71
Doina Leahu - Considerații cu privire la falerele de aur din epoca bronzului descoperite pe teritoriul României.	89

Sorin Oanță-Marghitu - <i>"Fenomenul Cernavoda III-boleráz": după 30 de ani</i>	109
Rodica Boroffka, George Trohani - <i>Necropola getică de la Canlia, com. Lipnița, jud. Constanța</i>	139
Doina Șeclăman, Marin Șeclăman, George Trohani - <i>Contribuții la studiul ceramicii getice din Câmpia Română</i>	199
Mircea Negru, Alexandru Bădescu, Romeo Avram - <i>Amfore de tip kăpitan II în Dacia romană</i>	231
Silviu Oța, Katiușa Pârvan - <i>Monede medievale descoperite la Piua Petrii în campaniile arheologice din anii 1996, 1998-1999 (I)</i>	241
Anca Păunescu, Eugen S. Teodor - <i>L'établissement rural médiéval des XVI-XVII siècles de Brănești-Vadu Anei</i>	249

IV. STUDII

Mircea Anghelinu - <i>Note privind impactul marxismului în teoria și practica arheologiei preistorice din România</i>	275
Dragomir Popovici - <i>Area organization, arrangement and use in the Cucuteni, phase A Culture (I)</i>	303
Eugen Silviu Teodor - <i>O frontieră incertă a lumii romane - Câmpia Dunării de Jos în epoca lui Justinian</i>	323

V. CERCETĂRI PLURIDISCIPLINARE

Adrian Bălășescu, Valentin Radu - <i>Studiul materialului faunistic descoperit în tell-ul de la Vitănești (jud. Teleorman): nivelul Gumelnița B₁</i>	361
Constantin Haită, Valentin Radu - <i>Les zones de rejets menageres de la culture Gumelnita: temoins dans l'évolution chrono – stratigraphique des tells. Etude micro-morphologique et archaeo-ichthyologique sur le tell d'Hârsova (dep. Constanța).</i>	387

VI. NOTE

Elvira Ciocea Safta - <i>Un ac de bronz cu cap globular din Transilvania</i>	407
Christina Elena Știrbulescu - <i>Considerații privind sarcofagul "Ghica"</i>	413

Lia Bătrîna, Adrian Bătrîna - Precizări cu privire la unele reprezentări de pe inele medievale din secolele XIV-XV 425

Adina Boroneanț, Mihai Vasile - *Protecția monumentelor istorice în România. Partea I-a - legislația și aplicarea ei anterior anului 1989* 431

VII RECENZII

Crișan Mușețeanu - *Kevin Greene, The Pre Flavian Fine Wares, Report un the Excavations at Usk 1965-1976 University of Wales Press, Cardiff, 1979, 165 p., 55 figures.* 449

Crișan Mușețeanu - *Tatyana Cyjecticanin, Glazed pottery from Upper Moesia, Beograd, 2001, 149 pages, 8 illustrations, 2 maps.* 451

Crișan Mușețeanu - *Ioan C. Opriș, Ceramica romană târzie și paleobizantină de la Capidava în contextul descoperirilor de la Dunărea de Jos (sec IV – VI p. Chr) 241 pagini, 64 planșe, editura Enciclopedică, București 2003.* 453

Silviu Teodor - *Florin Curta - The Making of Slavs: History and archaeology on the Lower Danube Region, cca. 500-700 Oxford University Press, 2001 (350 p. + două anexe, index, bibliografie)* 457

Rodica Oanță-Marghitu - *Éva Garam, Funde byzantinischer Herkunft in der Awarenzeit vom Ende des 6. Bis zum Ende des 7. Jahrhunderts, în Monumenta Avarorum Archaeologica, Vol 5, Budapesta, 2001; 24 de figuri în text, 139 de planșe alb-negru, 60 de planșe color și o anexă* 469

Necrolog 473
Radu Florescu

CULTURA GUMELNIȚA ÎN VESTUL MUNTENIEI. AȘEZAREA DE LA VITĂNEȘTI, JUD. TELEORMAN

Radian Romus Andreescu, Pavel Mirea, Ștefan Apope

Abstract

The settlements of the Gumelnița culture in eastern Wallachia, in the area of the rivers Vedea and Teleorman, were little known. The researches of the last decade have shown that this area was intensely inhabited during this culture (fifth millennium BC), proved by the high number of tell-settlements, almost forty, discovered here. These tell-settlements are generally situated in the river floodplains close to the terrace basement, on extensions of the terraces into the floodplains, and seldom on terraces. Their location is generally hardly visible, maybe for reasons of security, being usually located in places protected by terraces. The dimensions of the tell-settlement are various, from 20-30 meters in diameter and 1-3 meters high, to 100 meters in diameter and 10 meters high.

For a better knowledge of the specificity of the Gumelnița culture in this area, the researches took place especially around the village of Vitănești, Teleorman County. The tell named "Măgurice" has an oval form with the diameters 40X45 m and a maximum height of 6.5 m. The archaeological research and the sedimentary sondages revealed the hypothesis that the settlement was inhabited in two phases. The first one may have been abandoned because of an unpredictable natural environment, because of the activity (floods) of the river Teleorman. In the second half of the fifth millennium, in a more stable environment, the "Măgurice" is inhabited again, for a longer period of time proved by the 4 meter thick cultural layer. The dynamics of the inhabitation of Vitănești is complex, as three sites of the Gumelnița culture, named Vitănești II, III, IV, were discovered around the tell, one of them placed just by the "Măgurice".

The research carried out in the settlement aim to the unearthing of the first inhabitation, Gumelnița B1, and the digging of a surface of stratigraphic control to facilitate the discovery of the cultural development of the settlement. As with most tell-settlements, there are many and various discoveries, as proved by the immense amount of ceramics and the hundreds of tools made of bone, horn, flint, copper, or the anthropomorphic or zoomorphic objects discovered in the settlement.

Introducere

Până de curând aria vestică a culturii Gumelnița din Muntenia, în zona bazinelor râurilor Vedea și Teleorman era foarte puțin cunoscută. Cercetări arheologice, în general de amploare restrânsă, au fost întreprinse în așezările de la Zâmbreasca¹, Surdulești², Blejești³ și Ciolăneștii din Deal⁴, iar câteva

așezări de tip *tell* au fost semnalate în urma unor cercetări de teren⁵. În aceste condiții, abordarea ariei vestice a civilizației gumelnițene ni s-a părut un demers necesar completării imaginii de ansamblu a acestei civilizații, cu atât mai mult cu cât majoritatea așezărilor cercetate sunt plasate în sudul Munteniei. În contradicție cu sărăcia informațiilor, zonă vestică s-a dovedit a fi una deosebit de prielnică pentru

---

¹ Cercetări inedite Dumitrescu H.

² Petrescu-Dîmbovița M. *Cercetări arheologice la Surdulești*, Materiale, I, 1953, p.523-542.

³ Berciu D., *Cercetări și descoperiri arheologice în regiunea București*, Materiale, II, 1956, p. 493-562.

⁴ Petrescu-Dîmbovița M., Sanie S., *Sondașul din tell-ul gumelnițean de la Ciolăneștii din Deal, jud. Teleorman*, Arheologia Moldovei, VI, Iași, 1969, p. 41-53.

---

⁵ Moscalu E., 1979, *Sondașe și cercetări de suprafață*, Cercetări arheologice, III, 1979, București, p. 385-400; Spiru I., Beda C., *Tell-ul gumelnițean de la Plosca, jud. Teleorman*, Cercetări Arheologice, III, 1979, București, p. 401-404.

comunitățile gumelnițene, principalul argument constituindu-l numărul mare de așezări de tip *tell* existente aici (Fig 1). În lucrarea sa despre județul Teleorman, preotul I. Spiru, semnaleză aproape 80 de asemenea așezări⁶.

În ultimii ani a fost inițiat un program de identificare și cartare a acestor situri, până în prezent fiind verificate un număr de peste 40 de asemenea așezări de tip *tell* caracterizate în principal printr-o locuire de lungă durată pe un spațiu relativ restrâns. Pe baza acestor cercetări se pot face câteva observații preliminare referitoare la așezările de tip *tell* descoperite în această zonă.

Așezări de tip tell

Dimensiuni

Așezările de tip tell sunt diversificate din punctul de vedere al mărimii și al amplasamentului (Fig 1). Există *tell*-uri de mici dimensiuni, cum sunt cele de la Nenciulești, pe Valea Vedei sau Alexandria-Izvorul Rece pe Valea Nanovului, care au diametrele în jur de 20 metri și o înălțime cuprinsă între 1,5-3 metri. Alte *tell*-uri sunt foarte mari, cum este cel de la Măgura-Bran pe Valea Clăniței, cu diametrele de circa 90X50/70 metri și o înălțime de aproximativ 11 m, sau cel de la Călinești, pe Valea Pârâului Cănelui, cu diametrele de 100X50 m și o înălțime de peste 10 m. Între aceste două extreme sunt numeroase *tell*-uri de dimensiuni mijlocii cu diametrele de 30-60 m și înălțimile cuprinse între 3-6 m, cum sunt cele de la Tătărăști de Jos-Țurești și Vitănești pe Valea Teleormanului, Plosca pe Valea Vedei (diametrele sunt măsurate la partea superioară a *tell*-urilor). Trebuie avut în vedere faptul că este destul de dificil de apreciat dimensiunile reale ale acestor *tell*-uri, multe dintre ele fiind alterate în special datorită lucrărilor agricole sau altor intervenții moderne (gropi de lut, drumuri, construcții etc). Pe de altă parte în zonă există numeroși tumuli, unii de dimensiuni foarte mari, comparabile cu cele ale *tell*-urilor de dimensiuni mai mici. Aceștia

sunt plasați în general pe terase, dar spre sud, în apropiere de Dunăre, sunt întâlniți și în lunci și uneori pot fi confundați cu *tell*-urile⁷. Foarte interesante vor fi fost legăturile dintre *tell*-urile de mari dimensiuni și cele mai mici, în sensul gravității acestora din urmă în jurul unor mari așezări. Astfel în jurul *tell*-ui de la Măgura-Bran se află, la distanțe cuprinse între doi și opt km, alte cinci, Lăceni și Vitănești, pe Valea Teleormanului, Alexandria-Gorgan și Poroschia-Țigănești pe Valea Vedei, Alexandria-Izvorul Rece pe Valea Nanovului.

Densitatea acestor așezări este relativ mare, spre exemplu în jurul Alexandriei (zona cea mai bine cercetată) pe o rază de circa 10 km există nu mai puțin de șase *tell*-uri.

Amplasament

În ceea ce privește amplasamentul acestor *tell*-uri se remarcă faptul că majoritatea sunt plasate în lunca inundabilă a râurilor, de obicei în apropierea terasei, cum sunt cele de la Vitănești, Țurești, Trivale-Moșteni, pe Valea Teleormanului, Siliștea-Nouă pe Valea Pârâului Cănelui sau Brebina pe Valea Vedei. Altele, cum sunt cele de la Măgura-Bran, pe Valea Clăniței și Alexandria-Gorgan, pe Valea Vedei, se află pe prelungiri ale terasei în lunca inundabilă. Sunt însă și excepții, cum este *tell*-ul de la Tigănești-Poroschia, plasat pe un fel de treaptă a terasei râului Vedei. O situație specială o au *tell*-urile de la Negreni și Tătărăști de Jos-Slăvești, plasate pe terasa Teleormanului, cel de la Slăvești la circa 1km de lunca râului, iar cel de la Negreni la circa 4 km de Teleorman. Acesta din urmă se află într-un fel de vale îngustă, pe unde curgea probabil un mic afluent al Teleormanului. Cercetările de teren s-au concentrat în general pe văile principalelor râurilor, unde de altfel sunt plasate majoritatea *tell*-urilor gumelnițene.

⁶ Spiru I., *File de istorie teleormăneană*, Alexandria, 1996.

⁷ Singura metodă sigură de identificare a așezărilor de tip *tell* rămâne totuși sondajul arheologic, mai ales că pe unele dintre ele, cele neafectate de lucrări agricole, nu se găsește material arheologic la suprafață.

Existența unor *tell*-uri pe terase, cum sunt cele de la Negreni și Tătăraști de Jos-Slăvești, pe cursul unor ape, azi dispărute, demonstrează că locuirea în epocă era mult mai complexă, cu importante consecințe în ceea ce privește densitatea și dinamica locuirii gumelnițene.

Vizibilitate

Un alt aspect important al locuirii gumelnițene îl reprezintă amplasamentul acestor *tell*-uri sub aspectul vizibilității. Considerații pe această temă sunt destul de greu de făcut pentru că, pe de-o parte mediul natural s-a schimbat foarte mult de-a lungul a șase milenii, iar pe de altă parte multe *tell*-uri sunt plasate în imediata apropiere a așezărilor moderne care au modificat semnificativ, în perioada relativ recentă, acest mediu. Cu toate aceste dificultăți, datele de care dispunem par a indica o importanță deosebită acordată amplasamentului așezărilor de tip *tell* în sensul protecției naturale. Acest fapt este evident în cazul *tell*-urilor de la Vitănești sau a celui de la Siliștea Nouă care sunt foarte bine protejate din trei părți de terase. Așezarea de la Măgura-Bran, plasată pe o prelungire a terasei, este și

ea bine protejată de terase, controlând prin poziția sa văile Clăniței și Teleormanului. *Tell*-ul de la Negreni este iarăși edificator din acest punct de vedere, el fiind practic ascuns într-o mică vale între terase.

În condițiile ipotetice ale existenței unor terase împădurite și ale unor lunci inundabile pline de vegetație, aceste *tell*-uri erau foarte puțin vizibile, fiind plasate în locuri bine protejate natural. Subliniem încă o dată că majoritatea lor sunt plasate la baza teraselor, uneori pe prelungiri ale acestora în luncă și nu pe terasele înalte de unde ar fi putut domina mai ușor peisajul. Rațiunile unor asemenea amplasamente sunt greu de definit, probabil o combinație de motive economice (exploatarea resurselor din luncă), de mediu (existența pădurilor pe terase) și de securitate.

Așezarea de tip tell de la Vitănești

Pentru cunoașterea specificului civilizației gumelnițene în aria ei vestică cercetările s-au concentrat asupra așezării de la Vitănești. (Fig. 2,3).

Fig. 2. Așezarea de tip tell de la Vitănești

Tell-ul, cunoscut sub numele de “Măgurice” are o formă ovală, cu diametrele la partea superioară de 40x45 m, la parte inferioară de 80x60m și o înălțime maximă de 6,5 m. Este amplasat în apropierea terasei de nord-est care coboară lin spre luncă, fiind protejat de aceasta dinspre est și nord. Spre

vest și sud se deschide lunca Teleormanului care are circa 1 km lățime, fiind mărginită spre sud-vest de o terasă înaltă. Așezarea este înconjurată de terenuri mlăștinoase, chiar la baza ei, pe laturile de vest, sud și parțial est existând un mic curs de apă care colectează apa din izvoarele aflate pe terasă.

Obiective și metodologie.

Cercetările arheologice în așezarea gumelnițeană de la Vitănești au început în anul 1993, având caracterul unor săpături de salvare⁸. Inițial a fost trasată o secțiune de 38X2 m (S1) pe direcția est-vest pe axa lungă a așezării, soluție impusă de necesitatea protejării *tell*-ului de lucrările agricole. După anul 1989 sătenii au arat „Măguricea” prilej cu care primul nivel de locuire a fost serios deranjat. După reglementarea statutului așezării, prin scoaterea ei din circuitul agricol, s-a putut trece la elaborarea unor obiective și a unei metodologii adecvate. Pe parcursul celor zece campanii de săpături, atât obiectivele cât și metodologia au fost completate în funcție de prioritățile cercetării⁹.

Obiectivul principal l-a constituit determinarea specificului civilizației gumelnițene în această zonă. Pentru aceasta au fost urmate două direcții de cercetare: prima are în vedere decopertarea primului nivel de locuire, a doua săparea unei suprafețe de control stratigrafic care să evidențieze evoluția culturală a așezării.

Astfel, *tell*-ul a fost împărțit în două sectoare X și Y, separate de un martor de 2 m lățime, paralel cu secțiunea S1. Cele două sectoare au fost împărțite în suprafețe de 10X10 m, iar acestea în carouri de 2x2 m (Fig. 3). Pentru continuarea cercetărilor a

fost ales sectorul de sud-vest (X), mai puțin afectat de lucrările agricole. În acest sector a fost cercetat un prim șir de suprafețe plasate lângă martorul stratigrafic (incluzând și secțiunea S1) și a fost deschis un al doilea șir de suprafețe spre marginea de sud-vest a așezării.

În același timp suprafața A-G, carourile 1-5, plasată pe latura de est-sud-est, a fost aleasă pentru realizarea controlului stratigrafic. Ulterior a apărut necesitatea stabilirii genezei așezării și a legăturilor dintre aceasta și mediul natural. Pentru atingerea acestor obiective au fost trasate pe panta de sud-vest a *tell*-ui două secțiuni de 16x1m, respectiv 18x1m, denumite sondaje sedimentologice (SS1 și SS2).

În *tell*-ul de la Vitănești au fost efectuate pentru prima oară măsurători geofizice în anul 1995; acestea au avut un caracter experimental și au urmărit depistarea structurilor din chirpici ars pentru o mai bună orientare și eficientizare a cercetărilor¹⁰.

Rezultatele celor zece campanii de cercetări în așezarea gumelnițeană de la Vitănești s-au dovedit a fi fructuoase. Deși lucrările sunt în curs, iar în unele suprafețe cercetarea nu este finalizată pe primul nivel de locuire, vom face cunoscute câteva rezultate preliminare din dorința de a pune la dispoziția specialiștilor informații dintr-o zonă mai puțin cunoscută a civilizației gumelnițene.

⁸ Cercetările au fost începute de un colectiv format din dr. Silvia Marinescu-Bîlcu, Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan, București”, responsabil de șantier, Radian Andreescu, Muzeul Național de Istorie a României și Cătălin Borțun, Muzeul Județean Teleorman. În prezent colectivul este format din dr. Radian Andreescu, responsabil de șantier, Pavel Mîrea, Ștefan Apope, Zaharia Pompilia, Muzeul Județean Teleorman. Din colectiv a mai făcut parte în perioada 1998-1999 Ion Pătrașcu de la Muzeul Județean Teleorman.

⁹ Andreescu R, *Vitănești, com. Purani, jud. Teleorman*, Cronica cercetărilor arheologice din România. Campania 1998, București, 1999, p. 130; Idem, *Vitănești, com. Purani, jud. Teleorman*, Cronica cercetărilor arheologice din România. Campania 1999, București, 2000, p. 113; Idem, *Vitănești, com. Purani, jud. Teleorman*, Cronica cercetărilor arheologice din România. Campania 2000, București, 2001, p. 271; R. Andreescu, D.W. Bailey, *Lăceni-Măgura-Vitănești, jud. Teleorman*, Cronica cercetărilor arheologice din România. Campania 2001, București, 2002, p. 195-199.

¹⁰ Măsurătorile au fost efectuate de ing. Gina Manea și ing. Ghiță Mihaela de la Institutul Geologic Român.

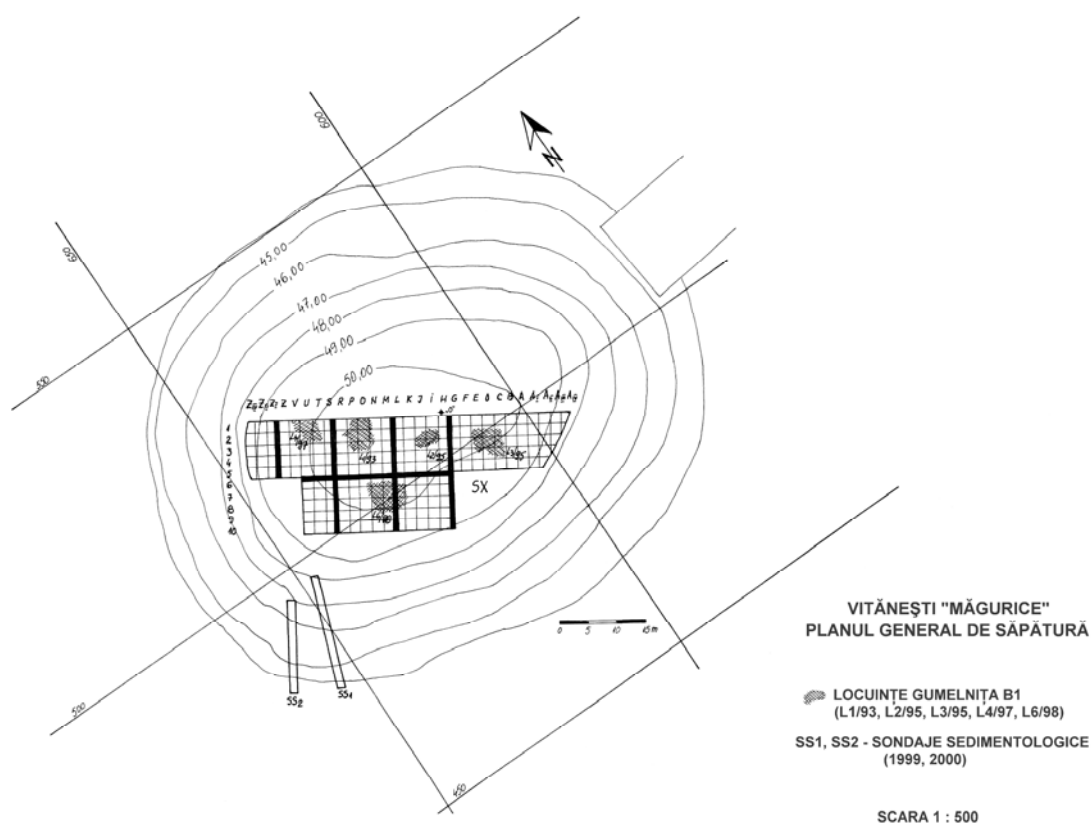

Fig. 3. Planul general al cercetărilor

Locuirea Gumelnița B1

Acest nivel de locuire a avut mult de suferit de pe urma activităților moderne (lucrări agricole, gropi), în special în partea estică a așezării.

Au fost identificate și cercetate parțial resturile a cinci locuințe (Fig.3), două dintre ele, aflate în partea estică a așezării, sunt puternic deranjate de lucrările agricole (aici nivelul cultural se află imediat sub vegetal în timp ce în partea vestică acesta este acoperit de o depunere de 0,60-0,80 m, ceea ce a făcut ca resturile locuințelor să se păstreze ceva mai bine, deși sunt și ele deranjate de o serie de gropi moderne).

Locuința nr. 1/1993

Locuința nr. 1/1993 aflată în suprafața M-R, carourile 1-5, a fost cercetată mai în amănunt (Fig.4). Având dimensiunile aproximative de 4x4 m, era incendiată și se prezenta sub forma unor mase de chirpici care se concentrau spre limita de nord a locuinței. Deasupra și printre ele erau multe fragmente ceramice, unele dintre ele de la vase întregibile, aflate *in situ*. Au fost descoperite urmele carbonizate ale unor bârne, dintre care unele sunt dispuse în unghi drept cu o gaură care servea probabil la îmbinarea lor. Urmele de lemn carbonizat descoperite în diverse zone ale locuinței nu indică un plan, dar nu ar fi exclus să avem de-a face cu o locuință ridicată pe un fel de tâlpici de lemn.

Fig. 4. Locuința L1/1993

Altă observație importantă ține de faptul că majoritatea resturilor sunt concentrate spre latura nordică, în rest chirpiciul și fragmentele ceramice fiind mult mai puține. Spre latura sudică o concentrare de materiale, ceramică, oase, fragmente de unelte pare a indica o zonă menajeră. Vatra, din care s-a păstrat mai puțin de jumătate, era amplasată pe latura nordică a locuinței. Avea trei faze de refacere, iar plăcuțele de vatră erau groase de 5-7 cm indicând o folosire îndelungată. Era înconjurată de o gardină formată din cinci lutuieli succesive cu grosimi de circa 2 cm. În jurul vetrei s-au descoperit trei podele suprapuse, groase de 3-4 cm. În apropierea ei se afla o structură de chirpici formată din lutuieli succesive, aproape în totalitate distrusă de o groapă. Această structură avea o formă probabil rectangulară, cu latura de circa 1 m, cu o înălțime de circa 50-60 cm. După demontarea acestei locuințe, sub un strat subțire de chirpici ars, a fost descoperită o altă podea, foarte prost conservată, reprezentând probabil o altă locuință. Analiza resturilor locuinței indică faptul că este posibil ca ea să fi

avut un schelet de lemn, iar în partea nordică, alături de vatră, să se fi aflat unele amenajări din lut, dat fiind cantitatea mare de chirpici concentrată aici. Tot aici au fost descoperite și majoritatea vaselor sparte *in situ*. Existența unei locuințe în mare parte din lemn pare a fi demonstrată, pe lângă numeroasele urme de bârne arse și de dovezile unei combustii extrem de violente în timpul incendiului care a distrus locuința. Astfel, unele fragmente ceramice și bucăți de chirpici sunt aproape vitrificate. Cartarea materialelor descoperite în zona locuinței (unelte, plastică) a arătat că marea lor majoritate erau dispuse în jurul locuinței, numărul celor descoperite în perimetrul ei fiind foarte mic (Fig. 5). Au fost descoperite foarte multe unelte de silex între care și câteva plăcuțe de seceră cu lucii specific datorat utilizării, concentrate cumva în partea de est a locuinței. Nu ar fi exclus ca în jurul locuinței să fi existat anumite amenajări pentru păstrarea uneltelor. Aceasta presupune existența unui spațiu special în jurul locuinței, constituind împreună cu aceasta un fel de gospodărie. Desigur o asemenea ipoteză trebuie verificată prin compararea cu alte situații, sau mai exact prin cercetarea și cartarea materialelor dintr-o întreagă așezare, dar este foarte greu de surprins o situație ideală în care nivelul de locuire nu

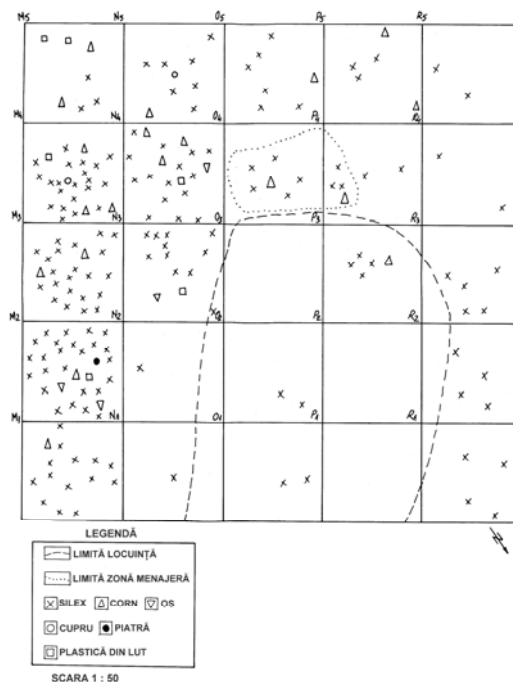

Fig. 5. Planul repartiției materialelor arheologice în zona locuinței L1/1993

este deranjat de alte intervenții.

Complexul nr. 1/1995

O altă descoperire interesantă a fost făcută în suprafața A-G, carourile 1-5, unde, în apropierea resturilor unei locuințe din chirpici nears, (L.3/1995) a fost descoperit un interesant complex, distrus în mare parte, ca și locuința, de lucrările agricole (Fig. 6).

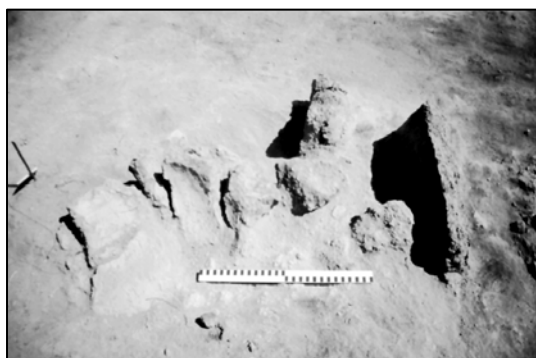

Fig. 6. Complexul nr. 1/1995

Chiar dacă ansamblul lui nu mai poate fi reconstituit, acest complex este deosebit prin natura elementelor care s-au păstrat. El era alcătuit din două plăci din chirpici dispuse paralel la circa 0,80 m una de alta. Prima placă, ruptă la partea superioară, are 0,80 m lungime și 0,35 m înălțime, iar baza, lătită, avea 0,24 m formând un fel de talpă. Placa a suferit diverse refaceri, atât la interior cât și la exterior descoperind-se mai multe lutuieli succesive. Spre deosebire de placa propriu-zisă, care era dintr-o pastă de bună calitate, folosind ca degresant nisipul și material vegetal, aceste lutuieli erau dintr-o pastă de proastă calitate, friabilă, cu mult nisip în compoziție. A doua placă era formată din două elemente. Primul avea un fel de talpă și se îngusta spre partea superioară unde era rotunjit. Peste el era așezat al doilea element (căzut spre exterior) care avea baza concavă pentru a se îmbina cu primul și care se îngusta spre partea superioară. Între cele două plăci s-au descoperit bucăți de chirpici, unele cu o secțiune semicirculară, făcute cu marginea ușor ridicată. O altă bucată de lut are forma unui corn. Printre aceste resturi au fost descoperite un scăunel și o placă rotundă de lut cu ușoare impresiuni pe una din fețe (PL. 11/3). După îndepărtarea resturilor de chirpici,

la baza plăcilor s-a descoperit un nivel de cenușă cu o grosime de circa 10 cm pigmentat cu bucăți de cărbune. Complexul era orientat est-vest, spre partea vestică, în spatele plăcilor a fost descoperită o mică șanțuire care probabil mărginea această structură. În jurul complexului au fost descoperite alte bucăți de chirpici care făcuseră parte din el, printre care o bucată masivă, relativ circulară, din pastă cu mult nisip în compoziție (ca și refacerile plăcii mari aceasta pare a fi fost atașată ulterior). De asemenea au fost descoperite câteva plăcuțe dintr-o vatră amplasată la sud de complex. De o parte și de alta a lui, spre est au fost delimitate două zone cu pigment de chirpici, lentile de arsură și cenușă. Acest interesant complex era din păcate distrus într-o proporție prea mare pentru o încercă măcar o ipotetică reconstituire. Prin natura elementelor sale constitutive, a inventarului (corn de lut, scăunel, plăcuță cu impresiuni), a contextului, (urme de cenușă între plăci, urme de arsură și cenușă în apropierea lor), complexul pare a fi avut o funcționalitate mai deosebită. Nu ar fi exclus să ne aflăm în fața unei structuri cu o funcționalitate cultică poate un fel de "altar" (termenul este folosit cu rezervele de rigoare în lipsa unor evidențe mai clare) plasat lângă o locuință.

O altă locuință incendiată, degajată parțial, a fost descoperită în următorul șir de carouri în suprafața H-L, carourile 6-10. Locuința avea o vatră masivă distrusă aproape în întregime de intervenții moderne. Gardina masivă era formată din lutuieli succesive, puternic arse. Vatra avea trei faze de refacere iar la interior era umplută cu chirpici și pietriș. Un element constructiv deosebit este reprezentat de un fel de postament tronconic care fusese refăcut cel puțin o dată. Lângă această vatră au fost descoperite un vas triplu (Fig. 11/1) și un picior-calapod de lut.

Sondaje sedimentologice.

Ca o noutate metodologică, în așezarea de la Vitănești au fost efectuate două sondaje pe panta de sud-vest a tell-ului numite sondaje sedimentologice (Fig. 3). Oportunitatea acestora a apărut ca urmare a

necesității înțelegerii modului de formare a așezării și a legăturilor acesteia cu mediul natural, respectiv lunca Teleormanului. În acest scop pe panta de sud-vest a *tell*-ului au fost trasate două secțiuni de 18x1 m, respectiv 16x1 m. În prima dintre ele, (începută la cota -2 m) la adâncimea de circa -4,50 m, sub nivelul cultural a fost descoperit un altul natural. Continuându-se săpăturile, sub acest nivel, după cota -6 m au apărut resturile unei locuințe incendiate, indicând prima fază de locuire a așezării. Al doilea sondaj a fost trasat la 4 m vest de primul (cota -3 m). În acest sondaj nu au mai fost descoperite urme concludente ale locuirii descoperite în primul sondaj (la cota -6 m), în schimb după cota -7 m, sub nivelul luncii actuale, a fost descoperită o zonă în care se aflau materiale ceramice, material osteologic, precum și coarne de cerb, unele cu urme de prelucrare. Cele două sondaje au dezvăluit o situație complexă în ceea ce privește locuirea gumelnițeană de la Vitănești. Rezultatele lor corelate cu cele ale cercetărilor geomorfologice par să indice faptul că așezarea era plasată pe un banc de pietriș, înconjurată de terenuri mlăștinoase¹¹.

Așezarea pare a fi avut o primă fază de locuire cu două etape: prima reprezentată de materialele aflate la cota -7 m, iar a doua de locuința incendiată de la cota -6m, ambele aparținând probabil fazei Gumelnița A1. Cele două etape par a fi separate de un nivel natural indicând poate un nivel de abandon.

După această primă fază de locuire așezarea este abandonată peste ea depunându-se un nivel natural care atinge o grosime maximă de 1,70 m¹². Urmează a doua perioadă de locuire cu o durată mare în timp, nivelul antropoc având o grosime de circa patru metri, cuprinzând fazele Gumelnița A2 și B1

(este posibil ca la baza acestui nivel să existe și o locuire Gumelnița A1).

Această evoluție a locuirii din așezare se poate datora, alături de alte cauze și celor prilejuite de constrângerile mediului natural, concretizate în activitatea aluvială a râului Teleorman (inundații, creșterea și descreșterea nivelului hidrostatic). Cercetările privitoare la acest subiect întreprinse în valea Teleormanului au relevat faptul că este posibil ca în prima jumătate a mileniului V î.Chr., datorită variațiilor în activitatea aluvială, cu un mediu instabil pentru activitățile umane, locuirea de lungă durată în luncile inundabile să nu fi fost posibilă. Situația se schimbă în a doua jumătate a mileniului V î. Chr când mediul devine mai stabil permițând apariția locuirilor stabile, de tip *tell*¹³. La Vitănești este posibil ca acest scenariu să fie ilustrat prin cele două faze de locuire, prima de scurtă durată într-un mediu natural impredictibil, care duce la abandonarea așezării, a doua de lungă durată (nivelul antropoc are peste 4 m grosime), într-un mediu stabil.

Facem precizarea că aceasta este situația din zona de sud-vest a *tell*-ului și este posibil ca această primă fază de locuire să nu se fi extins pe tot cuprinsul lui. De asemenea materialul ceramic, foarte puțin și în mare parte atipic, conferă o doză de relativitate încadrărilor cronologice (acest lucru va fi însă verificat în secțiunea de control stratigrafic A-G).

Să notăm însă că atingerea nivelului natural care desparte cele două faze de locuire ar fi dus în mod firesc la oprirea cercetărilor, ceea ce ar fi însemnat ignorarea primei faze a locuirii. De aceea aceste sondaje sedimentologice sunt un instrument

¹¹ Newmann H., Haită C., *Soils and Geomorphology*, Southern Romanian Archaeological Project. Preliminary report 1998. Cardiff Studies in Archaeology, Cardiff University, 1999, p. 4-21

¹² Haită C. *Studiu sedimentologic preliminar asupra locuirii neo-eneolitice din valea Teleormanului, zona Lăceni-Vitănești*. Southern Romanian Archaeological Project, campania 2000. Studii de Preistorie, 1, București, 2001, p. 33-46.

¹³ Howard A.J., Macklin M., *Geomorphological development and archaeological potential of the Teleorman Valley: report of the 2000 season*, Southern Romanian Archaeological Project. Second Preliminary Report, Cardiff Studies in Archaeology, Cardiff University, p. 2001, p.19-27. Haită C., *op. cit.*, p. 33-46. Bailey D.W, R. Andreescu, Howard A.J., Macklin M.G., & Mills S., *Alluvial landscape in the temperate Neolithic: transition to tells*, *Antiquity*, 76, 2002, p. 349-355.

extrem de util pentru rapida evaluare a locuirilor dintr-o așezare de tip *tell*.

Dinamica locuirii în zona Vitănești este complexă, ea nerezumându-se doar la așezarea de tip *tell*. La mai puțin de o sută de metri sud de așezare au fost descoperite urme de locuire, într-o zonă ușor mai ridicată decât lunca, înconjurată de terenuri mlăștinoase și bălți. Măsurătorile geofizice și sondajele arheologice au relevat urmele unor locuințe¹⁴. Cercetările sunt în curs dar există cel puțin o locuire aparținând fazei Gumelnița B1 în acest nou sit denumit Vitănești II¹⁵.

Inventarul arheologic

Materialul scos la lumină de cercetările arheologice este deosebit de bogat, fapt caracteristic de altfel pentru așezările de tip *tell*. O particularitate a acestui inventar o constituie diversitatea și calitatea deosebită a unor obiecte. O descriere, fie ea chiar sumară a materialelor descoperite la Vitănești, ar ocupa un spațiu care ar depăși cu mult cadrul articolului de față. De aceea nu vom face decât câteva considerații generale asupra diverselor categorii de materiale care, pe viitor, vor face subiectul unor lucrări separate.

Ceramica

O trăsătură specifică tuturor așezărilor gumelnițene de tip *tell* este cantitatea imensă de ceramică scoasă la lumină de cercetările arheologice, iar așezarea de la Vitănești nu face excepție de la această regulă.

Ceramica nivelului Gumelnița B1. Ceramica acestui nivel este în majoritate dintr-o pastă intermediară de bună calitate, omogenă, folosind ca degresant nisipul, bine arsă. Predomină culorile cenușiu-gălbui, gălbui-cărămiziu, cenușiu, cărămiziu. Într-o proporție mult mai redusă sunt vasele din pastă

grosieră cu material vegetal în compoziție. Un astfel de vas a fost descoperit lângă vatra unei locuințe. Pasta are în compoziție mult material vegetal, fiind asemănătoare cu chirpiciul, iar vasul cu dimensiunile $\hat{I}=0,65$ m și $D_{max}=0,45$ m era probabil un vas de provizii.(Fig 7/1). Vasele din pastă fină sunt de asemenea într-o proporție redusă fiind reprezentate în principal de castronașe bitronconice. (Fig 8/6)

Deși cantitatea de ceramică descoperită în acest nivel este foarte mare, starea fragmentară a făcut destul de dificilă reconstituirea formelor. Acestea sunt cele obișnuite pentru această fază a civilizației gumelnițene, în primul rând multe străchini (Fig. 8/4) de diverse mărimi. Au fost descoperite și vase de mari dimensiuni (diametrul 50-55 cm și înălțimea de 60-65 cm), cu gura largă și fundul îngust, cu partea inferioară conică, cu umărul foarte lat (Fig. 7/3,4). Comune sunt și vasele bitronconice cu gura îngustă și diametrul fundului mic, vasele care au corpul relativ globular sau vasele cu corpul conic cu pereți mai mult sau mai puțin arcuiți, cu sau fără buză dreaptă (Fig. 7/2,5). Dimensiunile medii ale acestor vase sunt în jur de 30-40 cm, diametrul maxim și înălțimea în jur de 30-35 cm. O altă categorie ceramică bine ilustrată este aceea reprezentată de capace (Fig. 8/1,2).

Decorul este relativ variat fiind folosite o serie de tehnici de decorare cum ar fi barbotinarea, incizarea, impresiunea, reliefarea, mai rar pictura.

Foarte multe vase sunt decorate cu barbotină, în special cele de dimensiuni mari. Barbotina este organizată în linii paralele orizontale, oblice, verticale sau combinate. Uneori decorul barbotinat este combinat cu linii oblice în relief mărginite de proeminențe și apucători triunghiulare sau cu brăuri alveolate (Fig. 7/2; 9/1).

Decorul incizat este variat, unele motive decorative fiind trasate cu incizii fine neregulate, dispuse oblic. Altele constau în benzi umplute cu incizii neregulate (Fig. 9/10,11) sau cu alte motive geometrice cum ar fi cercurile concentrice. Unele fragmente ceramice sunt decorate cu incizii late, superficiale, un fel de crestături mai puțin

¹⁴ Măsurătorile geofizice au fost efectuate de un colectiv condus de dr. Radu Dimitriu de la Institutul Național de Cercetare-Dezvoltare pentru Geologie și Geoecologie Marină GeoEcoMar.

¹⁵ Cercetări recente au dus la descoperirea altor două situri cu urme de locuire gumelnițeană, primul la circa 1km sud de *tell*, la baza terasei de sud-vest (Vitănești III), iar al doilea la circa 1 km nord-vest de așezare, în apropierea terasei. (Vitănești IV).

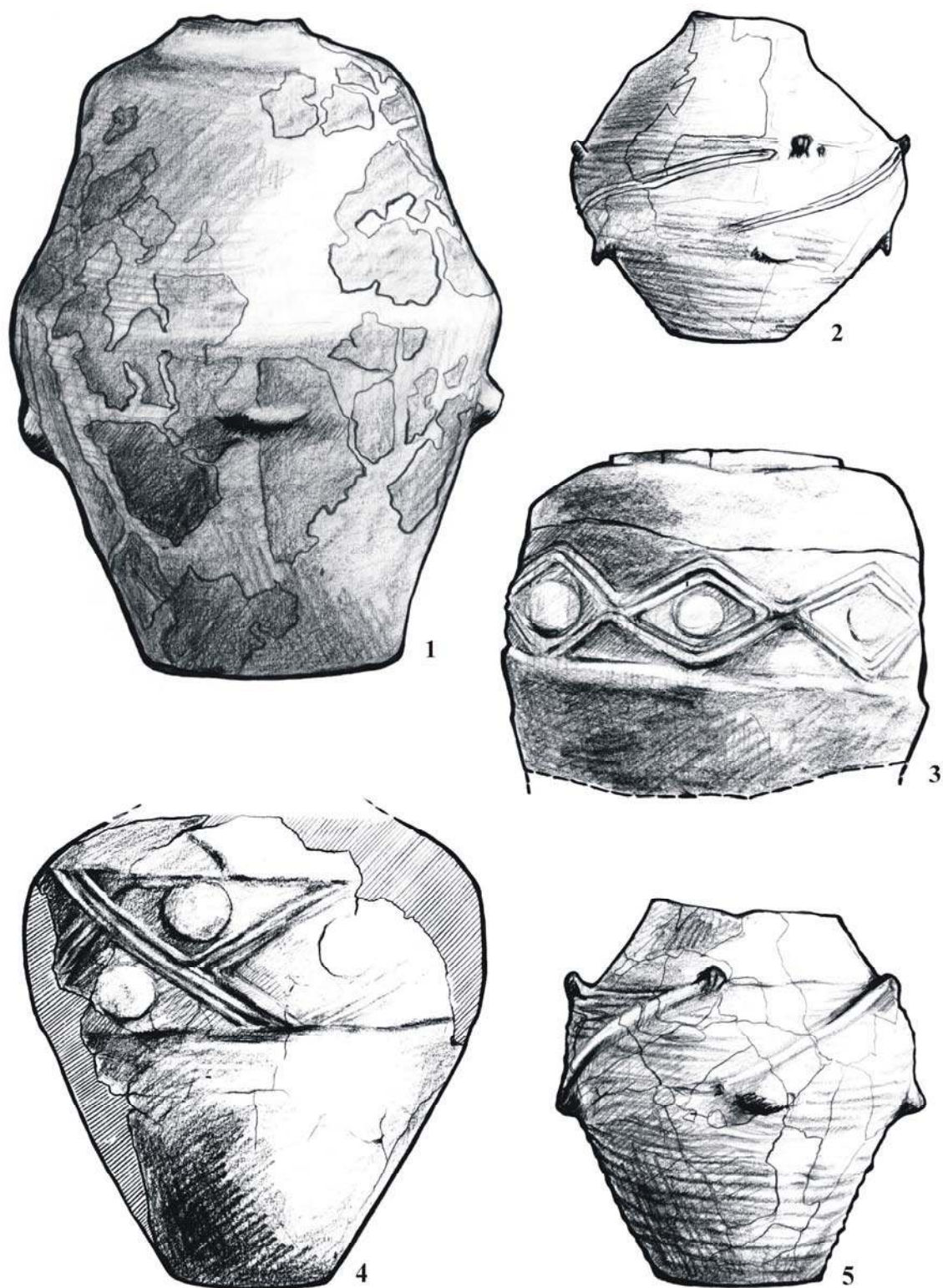

Fig. 7. Vitănești. Ceramică, faza Gumelnița B1 (scări diverse)

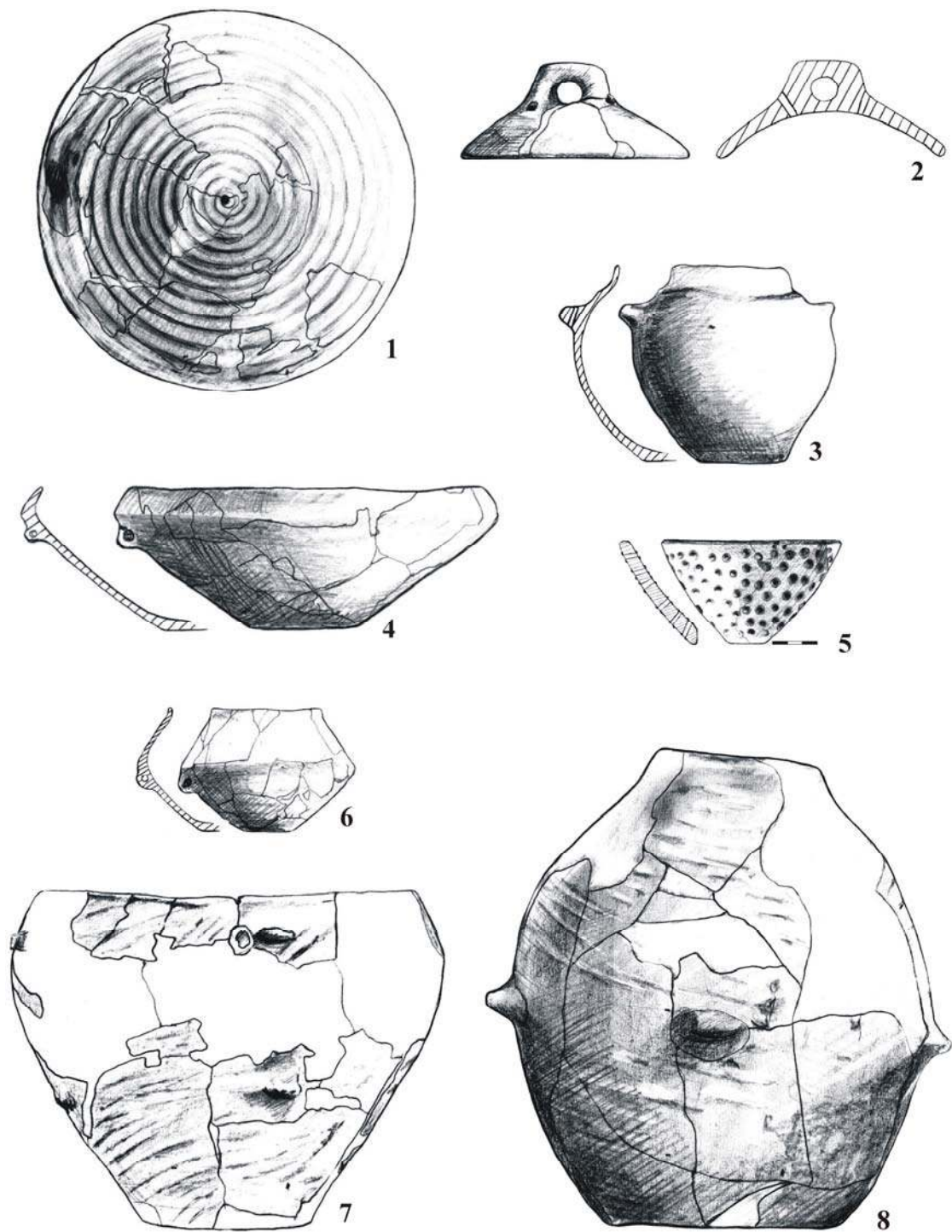

Fig. 8. Vitănești. Ceramică, faza Gumelnița B1 (scări diverse)

adânci, dispuse în diverse combinații geometrice (Fig. 9/14). Un decor specific gumelnițean este așa numitul motiv “în paranteze”, format din șiruri de incizii curbilini (Fig. 9/12,13,15). Motivul “labirintului” este și el des întâlnit, executat în general prin incizie lată (Fig. 9/2). Pe unele vase se întâlnesc șiruri de mici crestături încadrate de linii incizate (Fig. 10/6). Decorul incizat este combinat de multe ori cu alte tipuri de decoruri. Decorul canelat circular este specific capacelor (Fig. 8/1). Pe acest tip de vase se întâlnește și un decorul format din benzi alveolate dispuse în spirală.

Un motiv specific pentru această fază este format din șiruri orizontale de proeminente obținute prin presarea și ridicarea materialului cu unghia sau cu o unealtă tip spatulă (Fig. 9/3-5). Alte motive decorative sunt obținute prin tehnica impresiunii. Impresiunile pot fi unghiulare sau circulare dispuse în șiruri, mărginite uneori de linii, combinate cu incizii sau linii în relief (Fig. 9/6-9; 10/2-5,7-9). Mai rar este decorul format din aplicații plastice conice.

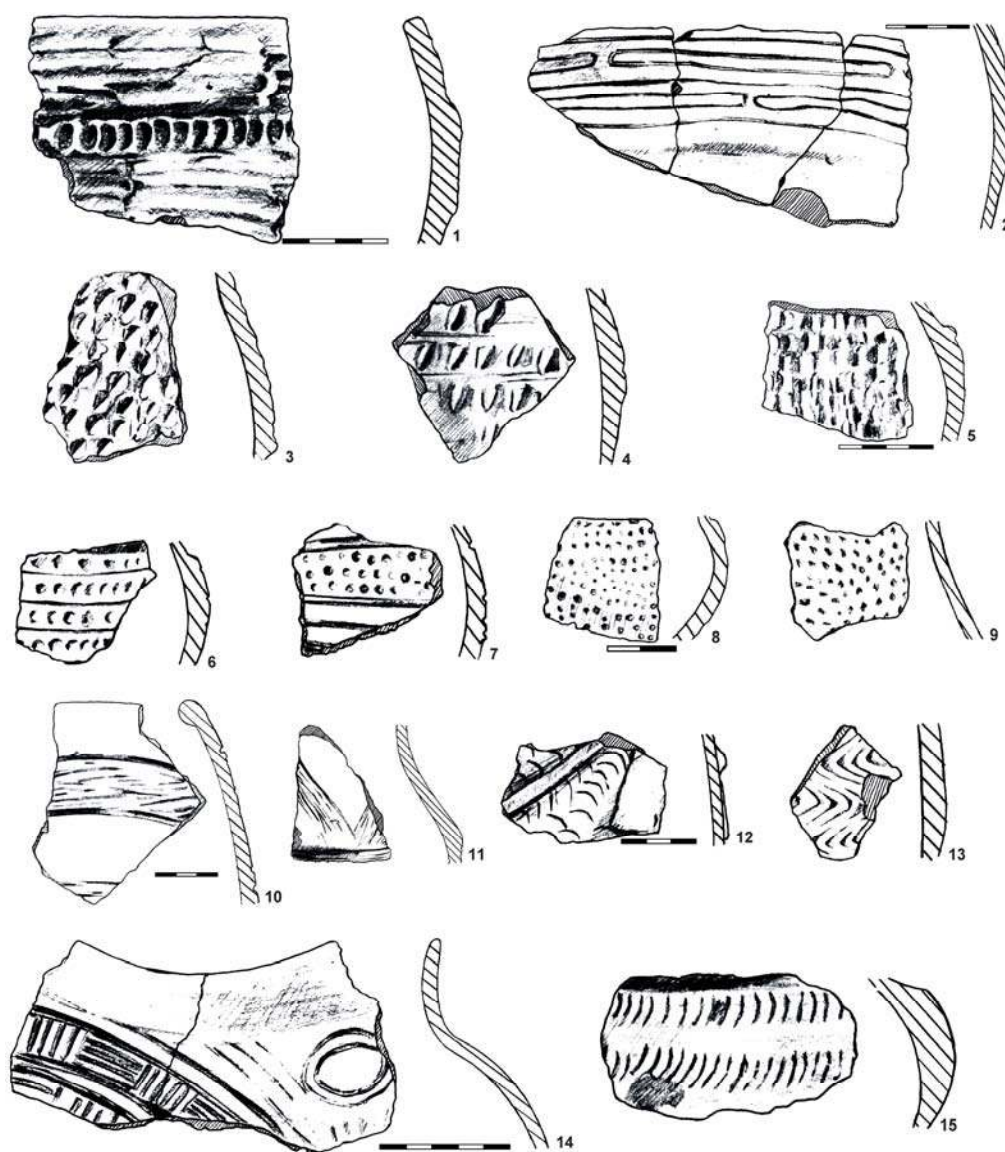

Fig. 9. Vitănești. Ceramică, faza Gumelnița B1

Decorul în relief este caracteristic pentru locuirea gumelnițeană de la Vitănești. Benzi reliefate oblice sunt des întâlnite pe vasele de dimensiuni medii. Un motiv decorativ reliefat cu totul special este cel format din romburi duble sau triple care au la interior și în exterior cercuri simple sau

concentrice. Acest decor este dispus ca o bandă pe umărul lat al unor vase de mari dimensiuni (Fig. 7/3,4; 10/1). Decorul pictat este reprezentat prin câteva fragmente ceramice grafitate.

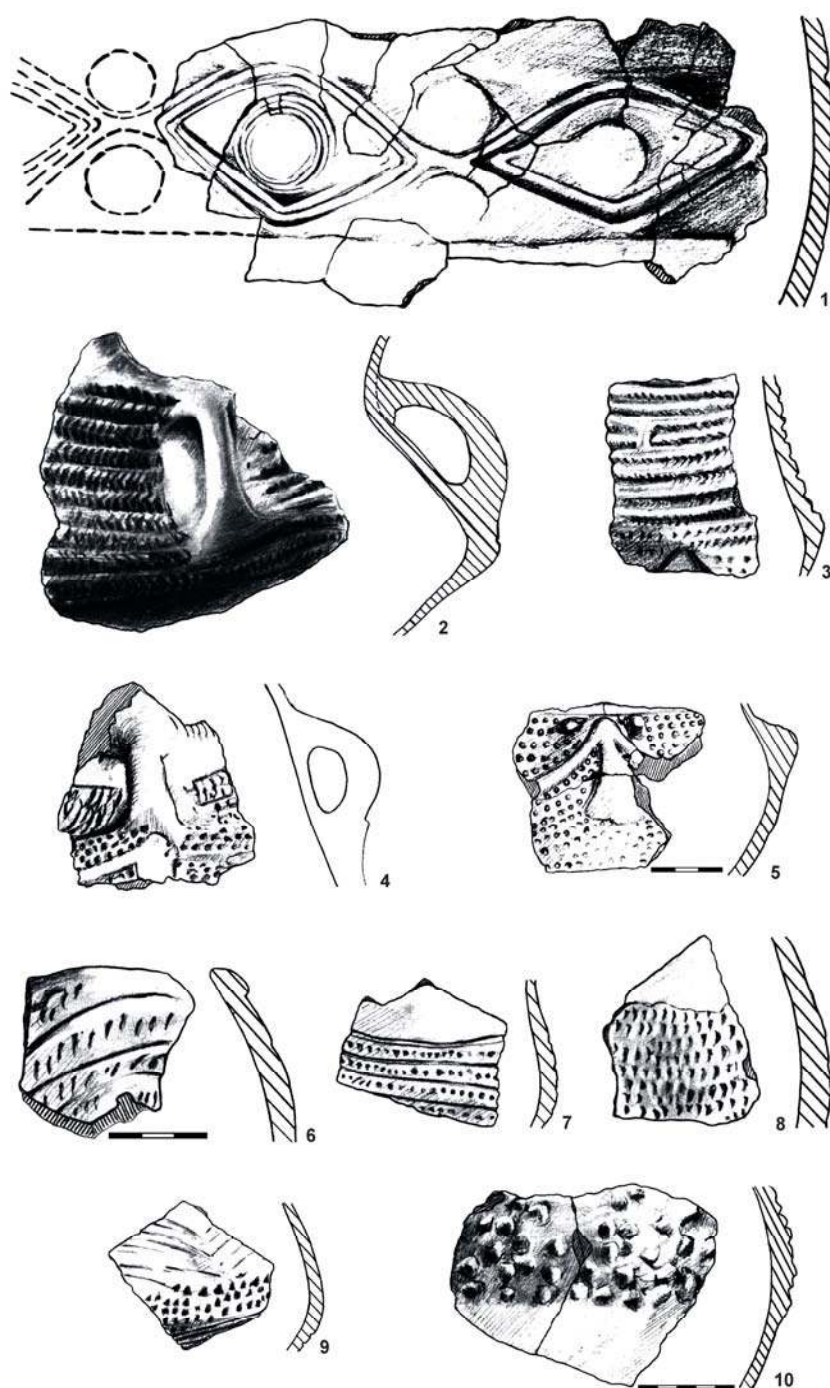

Fig. 10. Vitănești. Ceramică, faza Gumelnița B1

Au fost descoperite numeroase alte obiecte confecționate din lut, unele cu o funcționalitate incertă. Printre ele numeroase fusaiole, așa-numitele “perle” de diverse forme și dimensiuni, “cădițe”-mici obiecte dreptunghiulare cu perforații- sau un fel de colăcei, unii decorati cu incizii, coarne de consecrație (Fig. 12/9,11). Au fost scoase la lumină multe vase miniaturale (Fig. 11/5), precum și unele tronconice, cu un mic gât care comunica cu interiorul gol în care, în unele cazuri, se aflau bile de lut sau pietricele, așa-numitele “zornăitori”. Pe unele capace se află modele miniaturale de locuințe (Fig. 11/6-7).

Plastica antropomorfă și zoomorfă este reprezentată de numeroase descoperiri, din păcate în marea lor majoritate puternic fragmentate (Fig. 12). Plastica antropomorfă din lut cuprinde peste o sută de piese, multe dintre ele schematic modelate, unele decorate cu diverse motive geometrice incizate, majoritatea reprezentând un personaj feminin. O singură statueta reprezintă un bărbat. O statueta are modelat pe piept un obiect de podoabă, un mic con de lut (Fig. 12/4). Pe fragmentele unor vase de provizii de mari dimensiuni au fost aplicate siluete umane (Fig 11/2; 12/1,2).

Plastica de os, creație specific gumelnițeană, este reprezentată de cele trei tipuri de statuete, prismatice, plate și convexe. Unele piese sunt extrem de schematizate, în timp ce altele, mai realiste, caută să redea pe cât permite natura materialului plasticitatea corpului omenesc (este cazul statuetelor plate.) O descoperire interesantă este reprezentată de un cap uman din piatră extrem de schematizat (Fig. 12/3).

Plastica zoomorfă din lut este diversificată tipologic, de la piese foarte schematizate la piese realist modelate, așa cum este cazul unei piese reprezentând o broască țestoasă. Unele piese sunt decorate cu linii incizate, cercuri sau mici impresiuni circulare (Fig. 12/10,12).

Se poate spune fără exagerare că în așezarea de la Vitănești a existat o adevărată industrie a osului și a cornului. Au fost

descoperite sute de astfel de unelte, de la clasicele împungătoare și dălțițe, până la zeci de plăcuțe rectangulare, vârfuri de săgeți sau obiecte de os cu forme mai deosebite cum ar fi cele în zig-zag. Din corn au fost lucrate săpăligi de diverse forme și dimensiuni, precum și topoare-ciocan de mari dimensiuni. De altfel în așezare au fost descoperite numeroase coarne de cerb cu urme de prelucrare. Obiectele de piatră sunt foarte multe, uneltele și fragmentele de silex spre exemplu sunt în număr de peste o mie de piese, într-o mare diversitate tipologică. Au fost descoperite și obiecte din podoabă din scoică, os sau lut. Uneltele de aramă sunt reprezentate prin sule, cârlige și o mică dălțiță.

Context cultural.

Județul Teleorman are o poziție foarte importantă, fiind o zonă de contact între civilizațiile neo-eneolitice din Muntenia, Oltenia și cele de la sud de Dunăre. Cercetările din ultimii ani au relevat faptul că în această zonă se găsesc așezări care aparțin culturilor Starčevo-Criș, Dudești, Boian și Gumelnița, acoperind astfel întreaga evoluție a epocii neo-eneolitice din sud-estul României¹⁶. Descoperiri recente au dus la identificarea unei locuiri Vădastra nu departe de așezarea de la Vitănești. Este posibil ca Oltul să fi reprezentat o axă principală pentru civilizațiile care locuiau de-o parte și de alta a lui (prezența unei locuiri Vădastra lângă Vitănești, la circa 50 km de Olt este o dovadă în acest sens) și nu o graniță care separa civilizațiile neo-eneolitice așa cum s-a acreditat în special în cazul culturilor Gumelnița și Sălcuța. Acest fapt este vizibil în așezarea de la Vitănești unde se întâlnesc elemente comune cu cele ale așa-numitei civilizații sălcuțene din dreapta Oltului.

¹⁶ Andreescu R., Mirea P., Apope Ș., *Dinamica locuirii neo-eneolitice pe valea Teleormanului, Cultură și civilizație la Dunărea de Jos, XVI-XVII*, 2001, Călărași, p. 29-32

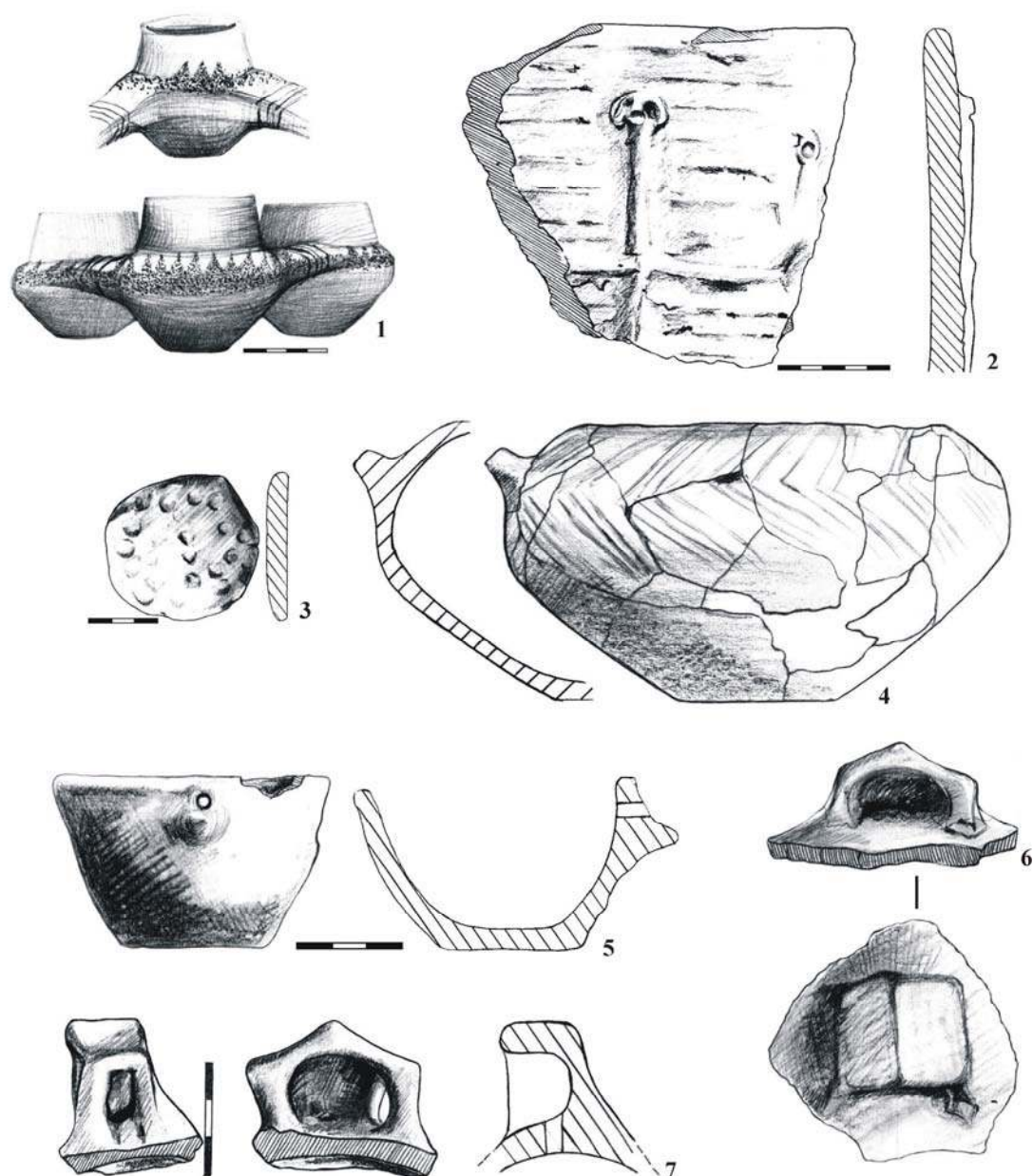

Fig. 11. Vitănești. Vase și obiecte din lut, faza Gumelnița B1

Astfel există motive decorative cum sunt șirurile de găurele sau impresiuni mărginite de linii incizate (Fig. 10/4, 5), mai puțin întâlnite în restul Munteniei, dar prezente într-o proporție însemnată la Vitănești. Aceste elemente se întâlnesc însă în așezările culturii Sălcuța, cum este cazul

stațiuni eponime¹⁷. Dar până la o discuție mai amplă despre cele două culturi să notăm aceste similitudini care se pot datora unor tehnici comune de fabricare și decorare a ceramicii.

¹⁷ Berciu D., *Contribuții la problemele neoliticului în România în lumina noilor cercetări*, București, 1961, p. 269, fig.100/4,5,9,10, p. 274, fig. 105/4,7

În concluzie, aria vestică a civilizației gumelnițene este o zonă deosebit de interesantă, intens locuită, nu numai în eneolitic, dar și în neoliticul timpuriu și

dezvoltat iar cercetările viitoare vor aduce noi elemente necesare cunoașterii evoluției neo-eneoliticului din sudul României.

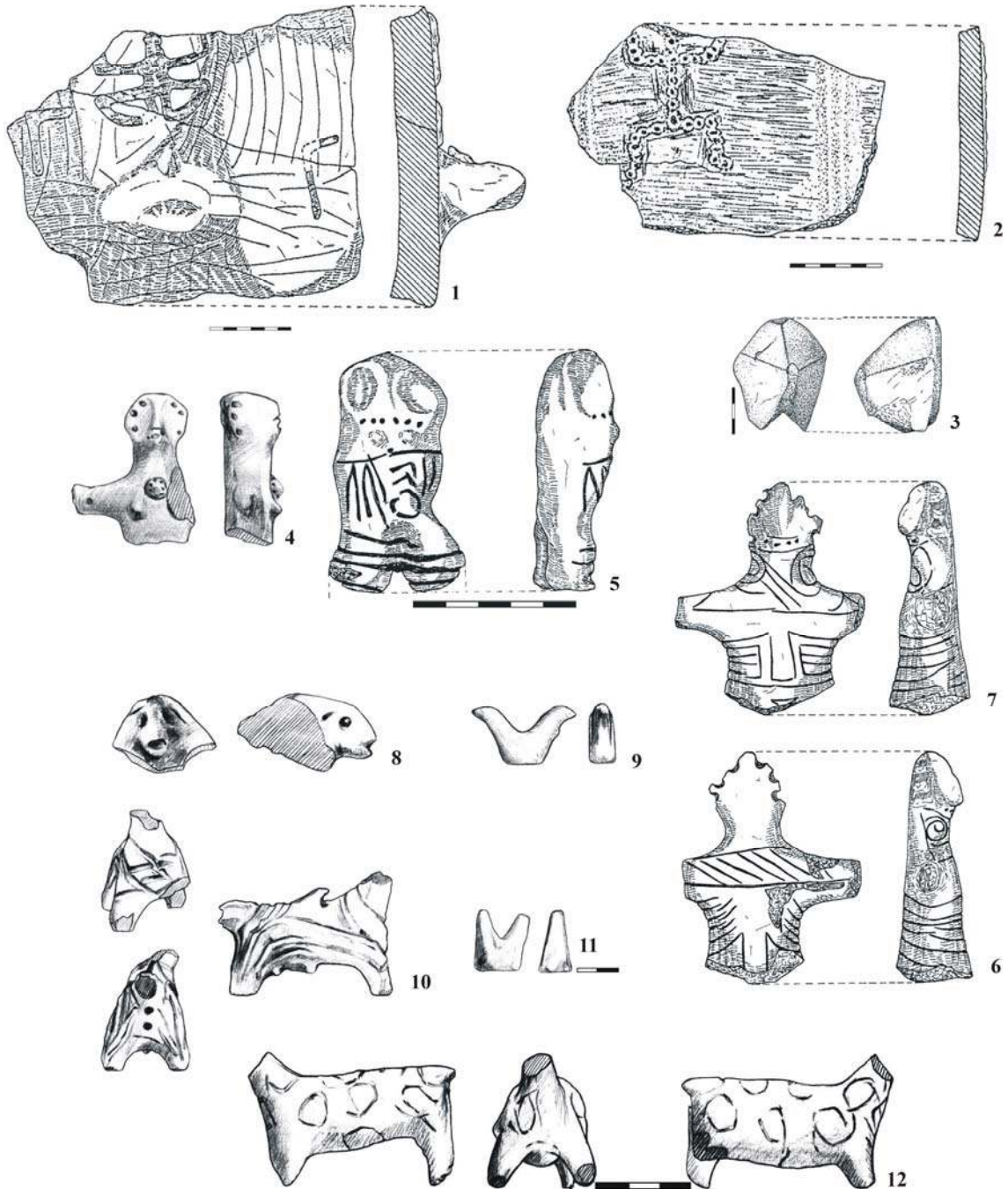

Fig. 12. Vitănești. Plastica antropomorfă și zoomorfă de lut (3, cap antropomorf din piatră), faza Gumelnița B1